

Tóték – másként

Nagy fába vágta fejszóját az Aradi Kamaraszínház stábjába, amikor V. évadjuk nyitóelőadásának Örkény István Tóték című darabját választotta, s vitte színpadra a szegedi MASZK együttes művészeivel közösen.

Mert, aki csak egy kicsit is járatos a színház, a film világában, az Örkény István Tóték című tragikomédiája említésekor óhatatlanul a Fábry Zoltán 1969-ben rendezte Isten hozta, őrnagy úr című filmre, s abban Latinovits Zoltán és Sinkovits Imre felejthetetlen kettősének alakítására gondol. S ha valamelyik társulat másorra tűzi a darabot, óhatatlanul is összehasonlítja a produkciót a filmmel, keresi abban az áthallást, s azt, vajon mit tud hozzáadni a rendező, a színész a darabhoz, az alakításhoz.

Bevallom: magam is hasonlóan cselekedtem, az Aradi Kamaraszínház évadnyitó előadásán, amely végén sokadmagammal elégedetten állapítottam meg: a rendező kikerülte az áthallást, s végül egy más, önálló koncepciójú előadást láthattunk. Ebből hiányzott a katonai uniformis, a dobozhalmaz, a margóvágó, még a Tót Lajosnak rövid ideig nyugalmat biztosító, személyi használatú budi is. Sőt, az őrnagy úr pisztolya is csak jelképes volt. (Az előadásban egyetlen jelképes utalás történt a színésztársakra, Latinovits Zoltánra, hiszen Harsányi Attila az Őrnagy úr fekete szemüvegét viseli. Csak az utolsó jelenetben, mintegy végszóként, Latinovits tolmácsolásában hangzik fel Ady Szeretném, ha szeretnének c. költeményének egy szakasza. Méltó emlékezés volt Réá!)

Különben Balog József rendezése olyan hitelesre sikerült, hogy a legkonzervatívabb nézők sem hiányolták a korhű kosztümöket, a hagyományos díszletet (Albert Alpár) és a kellékeket. A dobozolás megoldása egyetlen ládával kiváló ötletnek bizonyult, a néző így is érezte azt a hatalmas fizikai terhet és lelki nyomást, amelyet az éjszakai robotolás rejtett a szereplőknek. (Nem csoda, hogy megizzasztotta a szereplőket!) Különben a doboz kulcskellék, abban érkezik postai törekeny csomagként az Őrnagy úr, azt használja Tót Lajos, majd az Őrnagy úr hálószobának, sőt fürdőszobának, de asztal is, a köré gyűlik össze a család beszélgetni. A főszereplő Harsányi Attila zseniálisan alakítja a labilis idegállapotú katonatisztet, aki egyik pillanatban a nézőben is félelmet keltő őrző őrült diktátor, a következőben barátságosan iszogat és énekel a házigazdával. A margóvágás mozdulatának néma eljátszásával és többszöri ismétlésével is (koreográfus Zsíros Linda f. h.) maradandót alkotott!

Különben a rendezés a darab egyik jelentős figurájává tette a félkegyelmű postást (Lung László Zsolt), aki a narrátor, majd a görög sorstragédiák (egytagú) kórusának szerepét is betölti, hiszen felerősíti, kiemeli, megismétli az elhangzott legfontosabb szöveget, értelmezi a cselekményt. Különben a hangtechnikusi munkakört is betölti, ő adja a zörejeket az előadás alatt.

Tót Lajos alakítója, Geltz Péter a halkszavú kisembert vitte a színpadra. A törekeny termet, a halk beszéd viszont gerinces, az Őrnagy diktatúrájával egyedül szembezálló, olykor logikusan érvelő, határozott jellemet takar. Akinek végül van mersze cselekedni is. Kétségtelen, ő lesz a győztese kettőjük párviadalának.

A darabban szereplő két nő nem a drámai konfliktus kulcsfigurája, de szerepük fontos a kiteljesedés megértésében. Bacskó Tünde (Mariska) és Éder Enikő (Ági) hűen alakítja a megértő feleséget és leányt, de fiáért és a bátyjáért aggódó anyát és testvért. Ők lényegében a két pólus között vergődnek, mert miközben vakon teljesítik az Őrnagy úr kívánságait, lélekben tudják, hogy Tótnak van igaza. Csakhogy az orosz télben, a partizánokkal, az ellenséggel vívott háborúban viszonylagos biztonságban szeretnék tudni a gyermeket, illetve bátyát. Alávetik magukat az Őrnagy úr szeszélyeinek, a teljes fizikai kimerültségig teljesítik annak abszurd kívánságait, nehogy megharagítsák a zászlósi rangban frontszolgálatot teljesítő Gyula felettesét. Végül nem csak Mariska merül ki fizikailag és szellemileg, hanem egy ideig az Őrnagyba (illetve a tisztis rangba) szerelmes Ági is.

Az előadást méltán előzte meg óriási érdeklődés. Az előadás végén Tapasztó Ernő társulatvezető, az eddigi évadokat értékelve megjegyezte, hogy az átépítése óta még soha ennyien nem voltak a színházban, mint ezen az előadáson. Bizonyították arra, hogy a Kamaraszínház jó úton halad.

További sok, a kedd estihez hasonló óriási sikert!
(Ujj János: Tóték – másként, Heti Új Szó, <http://hetiuj szo.hhrf.org>)